CONSIDERAŢII ASUPRA UNOR TERMENI MEDICALI MOŞTENIŢI DIN LATINĂ

Observations on Some Medical Terms Inherited from Latin

Maria-Laura RUS[1]

Abstract

Our paper focuses on some particular medical terms inherited from Latin, namely those terms that have the significance of "disease/illness/sickness" or "ill/sick": morbum, aegrotatio and dolor, languor, malum. There are some similarities but also differences between the Romance languages with respect to these terms.

Keywords: lexical similarities, inherited term, Latin, Romance languages, linguistic medicine.

Medicina lingvistică[2] este o sintagmă introdusă de Al. Graur[3], pe care lingvistul o înţelege drept sfera de cercetare a unui domeniu de graniţă al limbajului medical, situat între „tradiţie şi inovaţie", cerând, fără îndoială, cunoştinţe din ambele specialităţi – medicină şi lingvistică.

Pornind de la faptul că prin lexic românesc de medicină lingvistică se înţelege totalitatea faptelor de limbă care privesc acest domeniu interdisciplinar de investigaţie, trebuie să precizăm faptul că acesta se referă la două aspecte şi anume: lexicul românesc de medicină moştenit (aici sunt incluse elementele autohtone şi cele latineşti) şi lexicul românesc de medicină împrumutat din limbile cu care limba română a intrat în contact de-a lungul istoriei sale. Ne vom axa în prezenta lucrare asupra primului compartiment, mai exact asupra a două noţiuni medicale fundamentale, moştenite din limba latină: „boală" şi „bolnav".

Noţiunea de „boală" apare la Cicero sub termenii „morbus" şi „aegritudo"[4]. Cei doi termeni se diferenţiază unul de celălalt prin faptul că unul (primul) se referă la „suferinţă cu slăbiciune (fizică)", pe când celălalt (al doilea) are semnificaţia de „suferinţă, mai ales psihică". Niciunul dintre aceştia nu a fost păstrat ca atare în limbile romanice. În limba română cuvintele corespunzătoare semantic acestor termeni din latina clasică sunt împrumutate din slava veche. „… alte limbi romanice au preferat fie o construcţie latinească *male habitus* «în stare proastă, bolnav», care a ajuns să capete sensul de «bolnav» (fr. *malade*, it. *(am)malato*, cu derivatele *maladie, malattia*), fie urmaşul lat. *Infirmus, «slab, debil, bolnăvicios»* şi *infirmitas* «stare maladivă» (sp. *enfermo, enfermedad*), fie urmaşul participiului prezent al verbului *dolere* «a durea, a suferi de dureri» (ptg. *doente*, cu derivatul *doença*)"[5].

---

[1] Assistant Prof. PhD, "Petru Maior" University of Târgu-Mureş.

[2] Termenul a fost redenumit de Maria Purdela Sitaru drept „etnomedicină lingvistică", sintagmă care constituie, de altfel, titlul volumului său publicat la Editura Amarcord, Timişoara, 1999.

[3] Al. Graur, *Limbajul medical între tradiţie şi inovaţie. Medicină lingvistică*, în „Muncitorul sanitar", XXVIII, nr. 36, 4 septembrie, Bucureşti, 1982. Lingvistul admite, în felul acesta, interdisciplinaritatea medicinei populare.

[4] Apare aici şi o a treia noţiune, cea de „vitium", înţeles ca „defect fizic", dar pe care nu-l vom lua în discuţie datorită sensului actual al termenului „boală".

[5] Sanda Reinheimer Rîpeanu, *Lingvistică romanică: lexic – morfologie – fonetică*, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2001, p. 71.

BDD-A22821 © 2015 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:36:21 UTC)

În schimb, dicționarele înregistrează în limbile romanice unele forme derivate de la acestea, forme verbale sau forme adjectivale, care sunt înrudite formal sau semantic cu cele două noțiuni regăsite la Cicero.

În limba italiană, mai precis în unele dialecte, apare derivatul adjectival „morbidus", în timp ce derivatul verbal „morbescere", respectiv „morber" apare în valenciană.

Dicționarele[6] menționează faptul că derivatele adjectivale şi verbale care corespundeau adesea latinescului „morbus" sunt „aeger" şi "aegroto". Continuatoare ale limbii latine, limbile romanice nu conservă decât un derivat adjectival şi anume „aegrotus"; franceza veche şi italiana au continuatori pentru acesta.

Conform textului lui Cicero[7], latina clasică folosea doar aceşti doi termeni („morbum" şi „aegrotatio") pentru a exprima o stare de afectare a sănătății. Cu toate acestea, limba latină folosea în mod curent pentru desemnarea unei stări de slăbiciune atât la nivel fizic, cât şi la nivel psihic, o serie întreagă de termeni generici, dintre care îi notăm pe următorii: „dolor, -is"[8] (durere), „imbecillitas, -is" (slăbiciune, lipsă de forță), „languor, -is" (slăbiciune, moleşeală, indispoziție, boală), „malum, -i" (boală, defect, lipsă), „valetudo, -tudinis" (stare proastă a sănătății, boală).

Limba română foloseşte în mod curent pentru noțiunea de „boală", pe lângă termenul în sine („boală") o serie de termeni neologici: „afecțiune", „maladie", „morb", precum şi termeni dialectali precum: „patimă", „bai", „beteşug" (cu variantele „betegie", „betegeală"). Termenii dialectali nu sunt moşteniți din latină, ci sunt de altă proveniență: „patimă" este de origine neogreacă, în timp ce „bai" şi „beteşug" provin din limba maghiară[9]. Cazul termenilor neologici nu-l discutăm în lucrarea de față.

Limba română moşteneşte termenul verbal „a durea" din latinescul „doleo". Împreună cu „doleo", respectiv „dolor", pe care vocabularul unor limbi romanice le-au moştenit, era folosit în latina târzie şi „dolus". În privința acestui din urmă termen W. Meyer-Lübke a considerat că este un derivat popular, postverbal din „dolere", în timp ce alți lingviști vorbeau despre o contaminare între „dolor" şi „dolus" sau despre o formă de singular refăcută din genitivul plural „dolorum". De precizat faptul că „dolus" era utilizat în latina clasică cu sensul de „viclenie, înşelăciune", sens care, în latina târzie, a fost eliminat şi înlocuit cu cel al lui „dolor" (durere), pentru a se evita confuziile.

Limbile romanice au moştenit ambii termeni din latină. Limba română are o situație aparte față de limbile romanice, întrucât termenul „dor" (< dolus) are valori stilistice mult amplificate. Al. Graur vorbeşte despre alunecarea semantică de la „durere fizică" la „durere psihică" a latinescului „dolus". Această „alunecare" apare şi în limba

[6] Conform DELL 1959 (A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étimologique de la langue latine. Histoire des mots*), apud Maria Purdela Sitaru, *op. cit.*

[7] Redăm fragmente din Cicero, reproduse din sursă electronică (https://books.google.ro/books): „morbum appellant totius corporis corruptionem" ; „aegrotationem morbum cum imbecilitate" ; „itaque illa duo, morbus et aegrotatio, ex totius valetudinis corporis conquassatione et perturbatione gignuntur".

[8] În latina târzie, termenului „dolor, -is" i se alătură „dolus", cu semnificația particulară de „durere de ordin fizic".

[9] Conform DEX, ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1998.

BDD-A22821 © 2015 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:36:21 UTC)

franceză în termenul „deuil” („doliu”), dar sensul este aici mult mai restrâns față de limba română. În limba noastră semnificația de „durere (fizică și psihică) este dublată de cea de „nostalgie”.

În limba română veche sau la nivel dialectal[10] sunt folosiți ambii termeni în variantele: „duroare, durori” (< lat. „dolor, -em”) și „dor” (<lat. „dolus”).

Latinescul „languor” cu semnificația „slăbiciune, moliciune, boală” a fost moștenit doar de limba română: „lângoare”. Lazăr Şăineanu vorbea despre termenul în cauză că era „expresiunea generală pentru boală”, la fel ca în dialectul meglenoromân.

Latinescul „malum” este moștenit doar de limbile romanice occidentale. Lingviștii vorbesc despre faptul că sensul acestui termen trebuie să fi fost preluat în latina dunăreană de „reus” („rău, vinovat”), întrucât în limba română se constată existența termenului „rău” cu semnificația de „boală”.

Prin urmare, limba română a cunoscut termeni de origine latină pentru exprimarea sensurilor de „boală, durere (fizică sau psihică), bolnav”. Mai târziu aceștia au fost înlocuiți cu elemente de alte origini. Se apreciază că una dintre cauze a fost interdicția de vocabular.

În latina dunăreană semantismul termenului din latina clasică „morbus” a fost preluat de latinescul „dolor”, iar în latina târzie de „dolus”, în timp ce semnificația termenului latinesc clasic „aegrotatio” a fost preluat de latinescul „languor” şi probabil de latinescul „reus”. Drept urmare sfera onomasiologică cuprindea în limba română veche termenii „duroare”, „dor” („durere”), „lângoare” („boală”), „rău”, „lânced” (ultimii doi cu sensul de „bolnav”). Având în vedere că importanța acestor termeni în viața individului este destul de ridicată, trebuie admis faptul că ei făceau parte din nucleul vocabularului fundamental al limbii române vechi şi nu numai.

Bibliografie:

Graur, Al., *Limbajul medical între tradiție și inovație. Medicină lingvistică*, în „Muncitorul sanitar”, XXVIII, nr. 36, 4 septembrie, Bucureşti, 1982

Purdela Sitaru, Maria, *Etnomedicină lingvistică*, Editura Amarcord, Timişoara, 1999

Reinheimer Rîpeanu, Sanda, *Lingvistică romanică: lexic – morfologie – fonetică*, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2001

Sala, Marius, *Cuvintele panromanice și vocabularul fundamental*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 4, p. 470

DEX, ediția a II-a, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998

https://books.google.ro/books

[10] Termenul „dor” (durere) apare și în dialectal aromân.

BDD-A22821 © 2015 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:36:21 UTC)